

17.19x24.26	1/3	92	עמוד	israel defense	07/07/2014	43274622-0
המרכז הבינתחומי הרצליה פרופ' אלכס מינץ - 84260						

תפיסה חדשה למציאות משתנה

במשך 60 שנה ישראל נותרה עם אותה תפיסת ביטחון המתווה את בניין הכוח. כעת פרופ' אלכס מינץ וד"ר שאול שי מציעים תפיסה חדשה, בעלת שמונה מרכיבים, המתאימה לאיומים בשדה הקרב המודרני

פרופ' אלכס מינץ, ד"ר שאול שי

עורך ישראל דינס, עמיר רפפורט, היועץ הכספי לרמטכ"ל, תא"ל ראם עמינוח, אל"מ (מיל') שאול שי, הכרשן הצבאי רון בן ישי

בתחומי התקשורת, הסייבר והחלל, שינויים גאו-פוליטיים אזוריים וגלובליים, שינוי טבע המלחמות ושינויים בחברה הישראלית, מהייבים בחינה מחודשת של תפיסת הביטחון והתאמתה למציאות הדינמית של המאה ה-21. יחד עם זאת יורגש כי מרכיבי הא-סימטריה הבסיסיים (אוכלוסייה, שטח, משאבים) בין ישראל ושכנותיה ולעולם הערבי והמוסלמי נותרו בעינם. חשיבות מיוחדת נועדה להתאמתה של תפיסת הביטחון למטרותיה של המדינה ולסביבתה האזורית והאסטרטגית המשתנה.

במהלך העשורים האחרונים חלו שינויים דרמטיים במרקם הגיאופוליטי של מדינות המזרח התיכון ומאז 2011 בעקבות מהפכות "האביב"

החתירה לשלום, על ישראל להביא את הצד הערבי למסקנה כי אין שום דרך מעשית להביא להשמדת מדינת ישראל וזאת באמצעות בניית "קיר ברזל" של עוצמה צבאית ומדינית, כפי שזאב זבוטינסקי הציע עוד בשנות ה-20 של המאה הקודמת. מאז גובשה תפיסת הביטחון נעשו מספר ניסיונות לערכנה, אולם על אף העבודה המורכבת והרצינית שנעשתה בנושא, מסקנות וועדות שהוקמו לדון בסוגייה לא אומצו על ידי ממשלות ישראל.

הצורך בעדכון תפיסת הביטחון

תהליכי גלובליזציה, מהפכות טכנולוגיות

תפיסת הביטחון של ישראל עוצבה בראשית שנות ה-50 של המאה הקודמת על ידי ראש הממשלה ושר הביטחון דאז, דוד בן גוריון. תפיסת ביטחון זו לא גובשה לכדי משנה סדורה ומחייבת ונותרה בבחינת תורה שעיקריה היו מקובלים על הממסד הביטחוני – מדינת ישראל במהלך כל שנות קיומה. תפיסת הביטחון כפי שהוצגה על ידי בן גוריון, מניחה כי קיימת א-סימטריה בסיסית (בהיבטים הגאוגרפיים, הרמוגרפיים ובהיקף המשאבים הכלכליים), בין מדינת ישראל לבין העולם הערבי והמוסלמי הסובב אותה. כפועל יוצא מכך, ישראל צריכה, על פי תפיסה זו, להשיג השלמה של מדינות ערב עם קיומה. לצד

17.52x21.31	2/3	93	עמוד	israel defense	07/07/2014	43274627-5
המרכז הבינתחומי הרצליה פרופ' אלכס מין - 84260						

לכנון, במטרה להשפיע על שיקולי הדרג המדיני בישראל.

לסכסוך הישראלי-פלסטיני השפעות שליליות הן בזירה הפנימית והן על דימויה של ישראל בזירה הבינלאומית. בראיה ארוכת טווח מגלם סכסוך זה איום על זהותה היהודית-דמוקרטית של מדינת ישראל. הטרור שהינו פועל יוצא מהמשכונות הסכסוך מהווה אתגר ביטחוני המחייב מענה ייחודי. במישור הביטחוני יוצר הסכסוך הישראלי-פלסטיני איזמים מצד ארגוני הטרור (החמאס הג'יהאד האיסלאמי ואחרים) בשני היבטים עיקריים: נשק תלול מסלול ופיגועי התאבדות. כמו כן קיימת סכנה של התקוממות עממית המשלבת פעילות מתחה אזרחית עם טרור. תהליך מדיני מרדש גם הוא לא תורם להיחלצות ישראל מסכנת בידור בינלאומי.

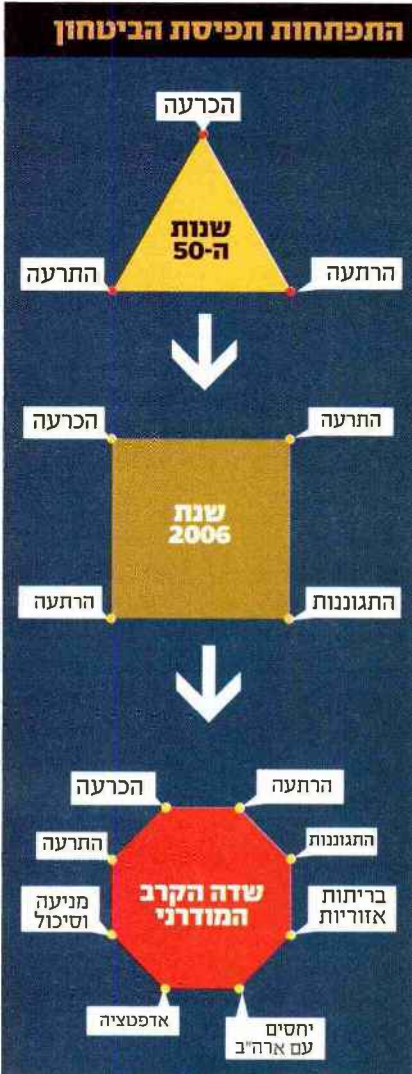
חולשתה המדינית של ארה"ב, המשבר הכלכלי שהיא טרם נחלצה ממנו, נסיגתה מעיראק ואפגניסטן וצמצום גודלו של הצבא האמריקאי וגישת וושינגטון בסוגיית הגרעין האיראני, מעוררים דאגה בקרב בעלות בריתה של ארה"ב במזרח התיכון. הפיתוח המהיר של משק האנרגיה האמריקאי וצמצום תלותה של ארה"ב בנפט מהמזרח התיכון עלולים גם הם לתרום לצמצום המעורבות האמריקאית בענייני המזרח התיכון.

לנוכח החולשה האמריקאית בולטת המדיניות הרוסית, שמטרתה להקנות לרוסיה מעמד של גורם השפעה מרכזי במזרח התיכון. הרבר בא לידי ביטוי בתמיכה רוסית בבעלות בריתה באזור, במיוחד במשטר אסד בסוריה (ובניסיון להרחיב את השפעתה למצרים (המאוכזבת מגישתה של ארה"ב).

גם סין הופכת בהדרגה לגורם בעל השפעה גוברת במזרח התיכון ויבשת אפריקה. סין ככלכלה השנייה בגודלה בעולם ועם צרכים אדירים של אספקת אנרגיה מעוניינת להבטיח את האספקה הסדירה של הנפט וחומרי גלם נוספים החיוניים לכלכלתה. עם זאת, סין מעוניינת ביציבות אזורית ונמנעת ככלל ממעורבות בסכסוכים האזוריים. החלשות ההשפעה האמריקאית במזרח התיכון עשויה להוות וזר להגברת השפעתה ומעורבותה של סין באזור בטווח הארוך.

"היחסים המיוחדים" עם ארה"ב

בשל מצבה הגיאוגא- אסטרטגי המורכב של מדינת ישראל והאסימטריה הבסיסית בינה לבין אויביה, ישראל ביקשה מאז הקמתה להימצא

העולם המוסלמי. תכנית הגרעין האיראנית מיועדת לתמוך בשאיפות אלה. התגרענות איראן מהווה פוטנציאל לאיום קיומי ולשינוי המאזן האסטרטגי האזורי (לרבות אפשרות לפתיחת מרוץ חימוש גרעיני של מדינות נוספות באזור).

עוד בטרם תוכל איראן לשגר לעבר ישראל טיל בליסטי בעל נשק גרעיני ולהציב אותה בפני מה שעשוי להפוך לאיום קיומי, סביר להניח שככל שתתקדם תכנית הנשק הגרעיני של איראן, קבוצות טרור שנתמכות על ידיה ירגישו חופש פעולה רב יותר, ככל שיחושו מוגנים יותר על ידי יכולות הגרעין הגדולות של איראן. איראן גם עלולה להפנות איזמים נגר פעילות צה"ל כרצועת עזה או

הערבי" מאופיין האזור בחוסר יציבות ומשכרים שאנו עדיין מצויים בעיצומם. כך גם מצוי האזור בחוסר ודאות לגבי עתידו. השינויים שהתחוללו בעבר וממשיכים בהווה מחייבים בחינה מחודשת של תפיסת הביטחון אשר נשענה על מציאות גיאוגא- פוליטית שונה בתכלית.

ניתן להצביע על מספר מגמות מרכזיות המאפיינות כיום את המזרח התיכון: בעקבות מהפכות האביב הערבי, מדינת-הלאום הערבית, שהייתה הבסיס לסדר האזורי, מתחילה להתערער וחלק ממדינות האזור חוות תהליכי דיסאינטגרציה ומתדרדרות למעמד של מדינות כושלות.

במדינות שאינן הומוגניות בהרכב אוכלוסייתן, קיים פוטנציאל של התפרקות מבפנים למובלעות אוטונומיות (גיאוגרפיות, עדתיות, תרבותיות ופונקציונאליות). על המובלעות משתלטים גורמים, לרוב קיצוניים, הכופים את מרותם והשפעתם באמצעות הנשק ואווירת טרור. ארגוני הטרור האסלאמיים מהווים אתגר עיקרי עבור כוחות הביטחון של חלק ממדינות האזור: עבור הצבא המצרי בסין, צבאו של אסד בסוריה, הצבא העיראקי, הצבא בתימן ועוד.

ישראל כיום מוקפת בשחקנים לא מדינתיים: חיובאללה השולט בדרום לכנון, ארגוני מורדים סורים בהם גם ארגונים ג'יהאדיסטים בסמוך לגבול ברמת הגולן, הרשות הפלסטינית ביהודה ושומרון, שלטון החמאס ברצועת עזה וארגונים ג'יהאדיסטים בסין.

בריתות אזוריות

האיזמים והאתגרים שמציבה הטלטלה האזורית, המשבר ביחסים עם טורקיה והמציאות המורכבת בעקבות אירועי "האביב הערבי", מחייבים את ישראל לנסות ולאתר הזדמנויות חדשות ליצירת קואליציות עם מדינות במזרח התיכון ומחוצה לה בבלקן ובמזרח אפריקה.

ניתן להצביע על שלושה מרחבי עניין אסטרטגיים של ישראל לקידום בריתות פורמליות ובלתי פורמליות במזרח אגן הים התיכון - יוון וקפריסין ומדינות נוספות בבלקן. במזרח התיכון -ערב הסעודית וחלק ממדינות המפרץ (יוזמת הליגה הערבית יכולה לשמש כבסיס לש"פ אזורי). ובמזרח אפריקה - אתיופיה, קניה, דרום סודן, אוגנדה (המדינות הנוצריות במזרח אפריקה החשות מאוימות על ידי האיסלאם הרדיקלי).

איראן, על פי התבטאויות מנהיגיה, שואפת לכנון הגמוניה אזורית במזרח התיכון וכרחבי

16.93x21.36	3/3	94	עמוד	israel defense	07/07/2014	43274631-0
המרכז הבינתחומי הרצליה פרופ' אלכס מין - 84260						

הים האדום מהווה זירת התמודדות של ישראל אל מול חדרה אסטרטגית איראנית למרחב, ניסיונות של איראן להברחת אמצעי לחימה לפלסטינים דרך זירה זו ואיומי טרור של הג'יהאד העולמי מתימן וקרן אפריקה. העימות האסטרטגי מול

מכונה "איום מהמעגל הרחוק או איום ממדינות המעגל השלישי". השימוש בחלל מהווה לפיכך מימד אסטרטגי נוסף למדינת ישראל (מלבד הממדים המסורתיים של יבשה, ים ואוויר). בהקשר הביטחוני-צבאי, מימד החלל מסתמן מאז

במצב של ברית או קרוב לברית, לפחות עם מעצמה עולמית אחת. "היחסים המיוחדים" בין ארה"ב וישראל הם הנכס המדיני והביטחוני החשובים ביותר שיש למדינת ישראל בזירה הבינלאומית.

לישראל יש אינטרס חיוני לא רק לשמר יחסים מיוחדים אלו עם ארצות הברית, אלא גם לקדםם ככל שניתן. חיוניותם של היחסים המיוחדים בולטת במיוחד בעידן הנוכחי בו ישראל נמצאת בכידור בינלאומי גובר. המשך התמיכה האמריקאית בישראל חיונית לצורך התמודדות עם תהליכי הדה-לגיטימציה של מדינת ישראל בחוגים שונים במערכת הבינלאומית. לפיכך חיוני לבנות סדר יום מדיני משותף עם ארה"ב תוך גיבוש תמונת העולם המזרח תיכוני של הממשל ותיאום והבנה בסוגיה הפלסטינית והאיום האיראני.

סייבר, חלל והזירה הימית

התווך הקיברנטי הולך ותופס מקום מרכזי בכל תחומי הפעילות האזרחית והביטחונית בעולם כולו. בתחום הלוחמה הקיברנטית קיימת חשיבות עליונה להגנה על התשתיות החיוניות של המדינה בתחומי האנרגיה, המים, המחשוב, התקשורת, התחבורה והכלכלה ועל תשתיות ביטחוניות חיוניות. ברמה הלאומית נדרשת תפיסה מערכתית כוללת של ההגנה על המערכות הממוחשבות, שניתן לכנותה "הגנה קיברנטית".

המרחב הקיברנטי מאפשר ליריב לגרום לפגיעות חמורות ללא נקיטה במהלכים פיסיים אלימים, "בחתימה נמוכה" ומבלי להותיר "סביעת אצבעות". השינויים הרבים שחלו בתחום מאתגרים את התפיסות הביטחוניות הקיימות, ומחייבים בחינה מחודשת של מושגי היסוד ועריכת ההתאמות הנדרשות בתפיסת הביטחון על מנת שתוכל לספק מענה לאיומים החדשים. גם התפתחות טכנולוגיות החלל בעולם והשתנות אופי המלחמות והרחבת מרחב האיומים על מדינת ישראל הפכו את השימוש בחלל לצורך ביטחוני חיוני עבור מדינת ישראל ומחייב את שילובו של ממד זה בתפיסת הביטחון שלה.

כעשורים האחרונים התרחב מעגל האיומים על מדינת ישראל כפועל יוצא מיכולת של מדינות רחוקות (דוגמת עיראק ואיראן) לאיים בשיגור טילים ארוכי טווח שניתן לצידדם בראשי חץ לא קונבנציונליים. מתאר איום זה

איראן בהקשר של פיתוח היכולות הגרעיניות הצבאיות שלה, מחייבות הערכות ישראלית שחלק מהמענה הוא בתחום הזירה הימית והיכולת לפעול מזירה זו בטווחים ארוכים ולאורך זמן. כאמור, תפיסת הביטחון של ישראל מושתתת על ארבע יסודות: הרתעה, התרעה, הכרעה והתגוננות (התגוננות התווספה בשנת 2006, לאחר רוח"ח שחיבר השר לשעבר רן מרדור ואומץ על ידי שר הביטחון דאז שאול מופז).

מדינת ישראל מאוימת כיום על ידי למעלה ממאה אלף רקטות וטילים המצויים בידו ארגוני הטרור ומכסים חלקים רבים משטחה של מדינת ישראל. תפיסת הביטחון המעודכנת צריכה להגדיר את המענה הנדרש לאיום זה באמצעות כלל האמצעים העומדים לרשות מדינת ישראל (מדיניים, צבאיים-הגנתיים והתקפיים ובתחום המיגון וחיזוק החוסן של האוכלוסייה).

ארפטציה- התאמה, כרכיב נוסף בתפיסת הביטחון של ישראל, בשל הדינמיות וקצב השינויים הגאו-פוליטיים האזוריים והתוך-מדינתיים, התכופים ולאורך זמן, כולל בקרב מדינות העימות, עולה הצורך בהצפת רכיב נוסף בתפיסת הביטחון, זאת לצד ארבעת ה"גדולים". הרכיב הוא ארפטציה, כלומר התאמה, למציאות דינמית ומשתנה. אין המדובר בהיבט הטקטי של המושג, אלא בהיבט התפיסתי-אסטרטגי. זאת בנוסף לזיהוי הזדמנויות חדשות. עוד שלושה מרכיבים נוספים חייבים להופיע בתפיסת הביטחון החדשה: מניעה וסיכול, בריתות אזוריות והיחסים עם ארה"ב, שעליהם הרחבנו לעיל. ©

התפיסה החדשה הוצגה במושב במהלך כנס הרצליה ה-14 שהתקיים במהלך חודש יוני

המהפכה הטכנולוגית והשנוי בטבע העימותים כמרכיב מרכזי של התפיסה המודרנית להפעלת כוח צבאי. בשילוב עם טכנולוגיות המחשוב הוא מייצר את המכלול המשולב של מערכות איסוף, שליטה ובקרה ותקיפה, ומכפיל למעשה את כוחו של כול אחד משלושת המרכיבים הללו ושלושתם ביחד ברמה האסטרטגית, אופרטיבית והטקטית של ניהול המלחמה.

שישים שנה לאחר גיבוש תפיסת הביטחון על ידי בן גוריון, המשקל הסגולי של המרכיב הימי בתפיסת הביטחון אינו תואם את משקלו האמיתי ונדרשים לפיכך עדכונים ושינויים בתפיסת הביטחון, ובהם ההכרה בחשיבות האסטרטגית של הזירה הימית כמרכיב יסוד בתפיסת הביטחון של ישראל. קרוב ל-15 אחוזים מאוכלוסייתה של ישראל מתגוררת לאורך החוף של הים התיכון ומרבית התשתיות החיוניות של מדינת ישראל (תחנות כוח, בתי זיקוק, מתקנים להתפלת מים, נמלי הים, מתקנים ביטחוניים ועוד מרוכזות רובן ככולן לאורך החוף).

הים התיכון הוא גם עורק החיים המקשר את ישראל לאירופה ולאמריקה, ואילו הים האדום מחבר אותה לאפריקה ולאסיה. בשנים האחרונות, למרכיבי היסוד הגיאו-אסטרטגיים שצוינו לעיל, נוספו מספר מרכיבים חדשים המחייבים בחינה מחודשת של הזירה הימית בתפיסת הביטחון של ישראל. גילוי מאגרי הגז מול חופי ישראל, הגדרת מרחב "מים הכלכליים", והצורך להגן על נכסים אסטרטגיים אלה. עליה בחשיבות הים האדום כפרוודור סחר עם המעצמות האסיאתיות (סין, הודו, יפן), ותכנון לפיתוח נרחב של אזור אילת (נמל חדש, שדה תעופה חדש, מסילת ברזל, פרויקט "תעלת הימים" ועוד).